

Biserica de lemn din localitatea clujeană Apahida

Consuela
Bendea,
consultant artistic
CJCPCT Cluj

Deși mulți ajung în satul Apahida, din imediata apropiere a orașului Cluj-Napoca, puțini știu că pe una din ulițe, ascunsă privirilor, se păstrează o veche biserică de lemn cu hramul "Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril", ridicată la începutul secolului al XIX-lea. Amplasată într-un mic cimitir cu vechi pietre de mormânt, într-o incintă frumos împrejmuită, biserica este o oază de liniște și întoarcere în timp în mijlocul iureșului acestei localități.

Chiar dacă și-a pierdut rolul de lăcaș de cult în 1948, fiind dezafectat de zeci de ani, edificiul prezintă valoare ca monument istoric, fiind încadrat pe LMI cu codul: CJ-II-m-B-07518. Prin elementele de arhitectură și decor, prin prezența aici a unor cunoscuți meșteri ai timpului, biserica a atras atenția unor cercetători încă de timpuriu. Astfel, rămâne neprețuită contribuția lui Atanasie Popa care, în perioada interbelică, transcrie și publică pisaniile, astăzi pierdute. Din aceste inscripții aflăm că lăcașul a fost ridicat în 1806 de meșterul Ioan Ghiran din Nadăș și pictată în 1808 de Ioan Pop din Unguraș.

Recensământul ecleziastic din 1733 atestă existența în sat a unei biserici. Studiind vechi documente ale parohiei, regretatul părinte paroh Sabin Diț, considera că începuturile actualului monument ar coborî în timp până la 1765. Anul 1806, înscris pe piciorul de piatră al prestolului, pe capacul unei lăzi din altar și pe ancadramentul de intrare este acceptat de majoritatea cercetătorilor ca moment al edificării, chiar dacă nu putem exclude ideea unei reclădiri. Vechea podea de piatră stă mărturie de secole că pe acest loc a existat o biserică și înainte. Să nu uităm că, în majoritatea cazurilor, bisericile de lemn care s-au păstrat până astăzi înlocuiesc altele mai vechi. Diverse refacerile mai sunt realizate prin 1876.

Arhitectura

Edificiu este de mari dimensiuni, având un aspect armonios datorat raportului echilibrat dintre înălțimea corpului clădirii și a turnului clopotniță. Este construit din bârne de brad îmbinate în cheotoare dreaptă, pe o bază din piatră. Planul dreptunghiular unitar pentru pronaos și naos este completat de absida altarului cu patru laturi și unghi în ax. În ceea ce privește sistemul de acoperire,

acesta este clasic, cu pronaosul tăvănit, de pe grinzile căruia se ridică stâlpii turnului clopotniță cu galerie deschisă, arcade semicirculare și coif octogonal pe bază pătrată. Bolta naosului se ridică direct de pe pereți, marcată fiind la mijloc de un arc dublu, în timp ce altarul este boltit pe porțiunea pereților laterali, bolta continuându-se cu două triunghiuri sferice în axul estic. În peretele ce separă pronaosul de naos, s-au practicat în trecut deschideri mari pentru ca slujba religioasă să fie mai bine urmărită. Acoperișul din șindrilă, are linii frumoase, fiind mai scund la absidă.

Suntem întâmpinați încă de la început de ancadramentul intrării deschisă pe latura vestică, pe care meșterul a așezat, într-un relief foarte plat, un vrej vegetal, cândva pictat, ce pornește din două rozete morișcă de dimensiuni mari. La frumusețea exteriorului contribuie micile aerisitoare din acoperiș și consolele cu profil sculptat adăpostite sub streșină.

Marginea superioară rotunjită a ferestrelor este o influență venită dinspre arhitectura de piatră, dovadă a apartenenței stilistice a edificiului la secolul al XIX-lea.

Pictura

Pisania pierdută semnată de Ioan Pop, documentată și publicată în 1931 de Atanasie Popa, începea în stilul caracteristic acestui pictor: "Îngerilor Mihail și Gavril s-au numit hramul ca să-l păzească totdeauna și s-au zidit de iznoavă...cu cheltuiala și strădania bunilor pravoslavnici dintr-acest sat Apahida. În zilele preânălțatului și pururea pomenitului împărat Franțiscus al 2-lea, supt pravoslavnica arhipăstorie neunită de legea grecească, și cinstitului protopop Ilie Fulovici și a cinstitului preot Popa Lazăr paroh și fiind curatori Oprea Lup, Cosma Lup, Roucaș Mitru, Bojan Gliga, Toma Pașc, Nicolae Pașc, Vasalie Bojan Urs. 1808 s-au zugrăvit prin mine umilitul Ioan Pop din Unguraș". Născut în satul sălăjean Unguraș, astăzi Românași, acest pictor muralist și iconar a avut o bogată activitate la final de secol XVIII-începutul sec. al XIX-lea în zona Sălajului, însă renumele îl duce și în locuri mai îndepărtate, cum ar în satele clujene Apahida și Așchileul Mic. Fiind și preot, este atent la folosirea programului iconografic, la modul de redare a scenelor religioase, în care inserează și elemente din viața cotidiană, punând totodată accent pe benzile decorative ce separă scenele.

Stilul său are câteva elemente specifice care au facilitat atribuirea unor ansambluri murale ne desemnate. Suprafețele sale nu sunt plate, ci au parcă volum în intenția de redare a tridimensionalității. Personajele sunt înfățișate în poziții mișcate, ușor contorsionate, pictorul fiind interesat de redarea mișcării. Ioan Pop nu insistă pe individualizarea figurilor, însă accentuează ochii prin colorarea în negru a pupilelor. Numeroasele elemente de arhitectură care asigură fundalul evenimentelor biblice și colonetele clasice ce separă registrele iconostasului trădează interes și în această direcție. Cromatica este dominată de albastru, roșu cu nuanțe de închis-deschis și verde.

Din ansamblul realizat de Pop se mai păstrează fragmente în pronaos, pe bolta naosului, la iconostas și în altar. Astfel, pe bolta altarului este reprezentat Hristos și cei patru Evangheliști, iar pe pereții verticali o friză cu sfinți părinți. Pe dosul tâmplei, pictorul a ilustrat Jertfa lui Avraam și scene legate de nașterea lui Hristos. Axul bolții naosului este decorat cu clasicele medalioane în care sunt reprezentați: Sfântul Duh, Maica Domnului și Iisus Hristos, în timp ce pe partea inferioară a bolții a primit scene din Ciclul Patimilor. Carul Sfântului Ilie domină timpanul

peretelui vestic al naosului. Tot aici este pictat Profetul Iona înghițit de o balenă, alături de alți pești pare ca pictorul a încercat să-i diferențieze prin aspectul capului.

Urmele de pictură cele mai bine conservate au rămas la iconostas, unde remarcăm colonada cu registrul Apostolilor, grupați câte doi, având în centru pe Isus Împărat. Deasupra se găsesc medalioane cu prooroci și apoi o Răstignire în registrul superior. Motivul decorativ al Pomului Vieții completează iconostasul în dreptul ușilor împărătești. Chipurile șterse ale unor mucenițe și mironosițe mai dăinuie pe pereții pronaosului, alături de scena Fugii în Egipt, mai rară în iconografia bisericilor de lemn, redată pe peretele estic al tindei.

Patrimoniul și starea de conservare

Lăcașul nu mai păstrează în interior vechile obiecte de patrimoniu, care au luat drumul Clujului și care se găseau încă în epoca interbelică. Printre ele se individualizează o icoană pe lemn reprezentând pe „Maica Domnului cu Pruncul”, aflată în prezent în colecția Mitropoliei Ortodoxe din Cluj, considerată o copie a icoanei făcătoare de minuni de la Nicula. Alte două valoroase icoane: Înălțarea Domnului și Pogorârea Sfântului Duh,

pictate pe lemn în secolul al XVIII-lea, îi sunt atribuite tot lui Nechita Zugravul.

În schimb, în deschiderea principală a iconostasului, s-au păstrat ușile împărătești. Având cele două canaturi de lemn cu marginea superioară sculptată în multiple curbe, acestea au fost decorate cu picturile specifice: Bunavestire în partea superioară și portretele celor patru Evangheliști mai jos, fiecare din cele șase personaje fiind reprezentat în câte o casetă. Scenele fiind delimitate prin vrejuri pictate, iar restaurarea de care au beneficiat acum câțiva ani le-au repus în valoare cromatica restrânsă dar frumoasă, în care domină roșul cărămiziu și albastrul.

Câteva pietre de mormânt cu inscripții chirilice, dintre care cea mai veche pare a fi cea din 1813, se găsesc în jurul lăcașului dar și în naos.

Edificiul a fost supus unor restaurări în 1975, în timpul unei campanii naționale a Direcției Monumentelor, fiind schimbată șindrila și împrejmuită-se întreaga incintă. Timpul și-a spus cuvântul și după 40 de ani a fost nevoie

de noi intervenții de restaurare. Proiectul a fost inițiat în 2011 de părintele Sabin Diț, iar după trecerea sa în neființă, a fost continuat de fiul său, părintele Iacob Diț. Astfel, în 2015, cu fonduri europene, au avut loc lucrările de restaurare, când s-au schimbat unele bârne degradate ale naosului și altarului ce puneau în pericol stabilitatea întregului ansamblu, s-a înlocuit șindrila și s-a lucrat la incintă. Pictura își așteaptă și ea o binemeritată restaurare, căci fragmentele păstrate justifică o astfel de intervenție.